

VII А тобы. Галогендер

	F Фтор	Cl Хлор	Br Бром	I Иод	At Астат
Электрондық формуласы	$\dots 2s^2 2p^5$	$\dots 3s^2 3p^5$	$\dots 4s^2 4p^5$	$\dots 5s^2 5p^5$	$\dots 6s^2 6p^5$
Иондану энергиясы, эВ	17.42	12.97	11.84	10.45	9.2
Салыстырмалы электротерістілігі	4.1	2.83	2.74	2.21	1.90
Атом радиусы, нм	$6.4 \cdot 10^{-2}$	$9.9 \cdot 10^{-2}$	$11.4 \cdot 10^{-2}$	$13.3 \cdot 10^{-2}$	-
Тотығу дәрежесі	-1	-1,+1,+3, +5,+7	-1,+1,+3, +5,+7	-1,+1,+3, +5,+7	-1,+1,+3, +5,+7

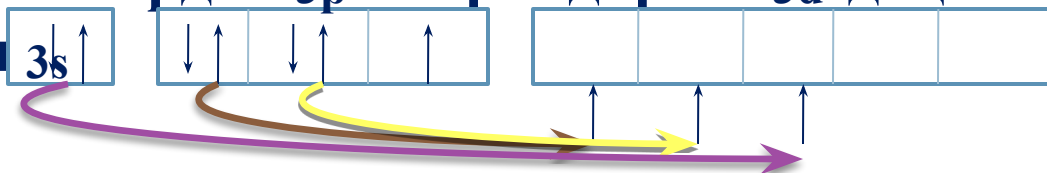
Сыртқы деңгейінде $ns^2 np^5$ ($7e$) болады. Олар бір электрон қосып алып, -1 -ге тең тотығу дәрежесін көрсетеді.

Фтор атомынан басқа галогендердің атомдары оң тотығу дәрежесін $+1, +3, +5, +7$ көрсетеді.

Фтор атомының электротерістілігі жоғары болғандықтан фтор $2p$ – деңгейшесіне тек қана бір электронды қабылдайды, бос квант ұяшықтары жоқ.

Хлор атомының $3p$ – қосымша деңгейшесінен $3d$ – деңгейшесінде 5 орбиталі бар.

Қыздырылған қалыпты хлор атомындағы $3p$ және $3s$ – деңгейшелердегі электрондар $3d$ деңгейшеге ауысады

Сондықтан Cl, Br, I атомдарының $+1, +3, +5, +7$ тотығу дәрежелері бар.

Галогендердің сутекті қосылыстарының судағы ерітінделері қышқылдар болады.

- HF – фторсутек (балқытқыш қышқыл)
- HCl – хлорсутек (тұз қышқылы)
- HBr – бромсутек
- HI – иодты сутек

HF – HCl – HBr – HI

Қышқылдарының күші жоғарылайды.

Байланыс энергиясы төмендейді.

AgF – AgCl – AgBr – AgI

Ерігіштігі төмендейді (AgF суда жақсы ериді)

Сумен әрекеттесуі әртүрлі:

б) Хлордың сумен әрекеттесуі екі қышқыл : тұз қышқылы(күшті) және хлорлау қышқылы(әлсіз) - түзе әрекеттеседі.

Галогендердің реакцияға қатысу қабілеті $\text{F} - \text{Cl} - \text{Br} - \text{I}$ қатарда төмендейді.

Активтілік : $\text{F}_2 > \text{Cl}_2 > \text{Br}_2 > \text{I}_2$ болады.

Галогендердің реттік нөмірі өскен сайын олардың физикалық қасиеттері заңдылықпен өзгереді:

Фтор – қиын сұйытылатын газ,

Хлор – оңай сұйытылатын газ,

Бром – сұйықтық,

Иод – қатты кристалдық зат.

Табиғатта таралуы:

CaF_2 – флюорит

$\text{Na}_3[\text{AlF}_6]$ – криолит

$\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\text{F}$ – фторапатит

NaCl – галит

KCl – сильвин

Br , I иондары – теңіз суында, мұнай суларында.

Физикалық қасиеттері:

Бос күйінде молекулалары екі атомды:

F_2 – ақсары түсті газ.

Cl_2 – жасылсары түсті газ.

Br_2 – қызыл-қоңыр түсті сұйық .

I_2 – күлгін түсті кристалдар.

} *өткір иісті*

Галогендер улы заттар.

Химиялық қасиеттері:

1) Металдармен

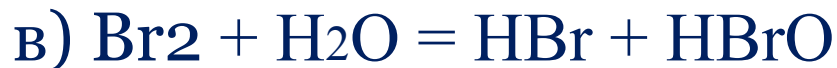
2) Металеместермен

Галогендердің сутекпен реакциясы радикалдық механизммен жүреді:

3) Сумен әрекеттесуі:

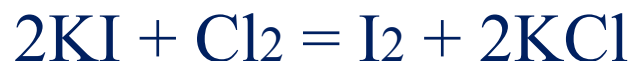
4) Сілтілермен әрекеттесуі:

5) Тотықтырғыш қасиеттері:

Бос галогендер – күшті тотықтырғыштар.

$\text{F}_2 - \text{Cl}_2 - \text{Br}_2 - \text{I}_2$ $\xrightarrow{\hspace{1cm}}$ тотықтырғыш қасиеттері төмендейді.

Алынуы:

1) Фторидтердің электролизі

2) Хлорды NaCl электролизімен алады:

немесе сулы ерітіндісімен:

3) Лабораторияда:

Бром мен иодты тұздарынан алады:

Галогенсутектер: HF – HCl – HBr – HI – HAt

Алынуы: 1. $\text{CaF}_2 + \text{H}_2\text{SO}_4 = \text{CaSO}_4 + 2\text{HF}$

2. $\text{H}_2 + \text{Cl}_2 = 2\text{HCl}$ (темпер, қысым)

3. $\text{H}_2 + \text{Br}_2 = 2\text{HBr}$ (темпер, катализатор)

Лабораторияда: $\text{NaCl} + \text{H}_2\text{SO}_4 = \text{NaHSO}_4 + \text{HCl}$

Қасиеттері: HF – түссіз сұйық, $t_{\text{балқу}} = 19,5^\circ\text{C}$

HCl, HBr, HI – түссіз газдар, суда жақсы ериді.

HF сутектік байланыс түзеді:

$\text{H} - \text{F} \dots \text{H} - \text{F} \dots \text{H} - \text{F} \dots \text{H} - \text{F}$

HF - әлсіз қышқыл, суда еріп балқытқыш қышқыл HF ды түзеді. Бұл қышқыл шыныны жеп жібереді, оны парафиннен, каучуктен, полиэтиленнен немесе қорғасыннан жасалған ыдыстарда сақтайды.

HCl – түссіз сұйықтық, $\omega(\text{HCl}) = 40\% (20^\circ)$

Типтік қышқыл: $\text{Mg} + 2\text{HCl} = \text{MgCl}_2 + \text{H}_2$

$\text{Na}_2\text{O} + 2\text{HCl} = 2\text{NaCl} + 2\text{H}_2\text{O}$

$\text{Cu}(\text{OH})_2 + 2\text{HCl} = \text{CuCl}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$

$\text{Pb}(\text{NO}_3)_2 + 2\text{HCl} = \text{PbCl}_2 \downarrow + 2\text{HNO}_3$

HBr және HI өте HCl –ға ұқсас.

Тұздары: фторидтер, хлоридтер, бромидтер, иодидтер. I A тобының фторидтері және NH_4F суда жақсы ериді, қалған фторидтер суда ерімейді.

Хлоридтер, бромидтер, иодидтер суда жақсы ериді
суда (Ag, Pb) тұздары ерімейді.

Тотықсыздандырғыш қасиеттері HCl –дан HI дейін өседі.

HF мен фторидтер тотықсыздандырғыш қасиет көрсетпейді.

Галогенид иондарын ашу: $\text{Cl}^- + \text{Ag}^+ = \text{AgCl}$ (ақ)

$\text{Br}^- + \text{Ag}^+ = \text{AgBr}$ (ақ сары) $\text{I}^- + \text{Ag}^+ = \text{AgI}$ (сары)

Галогенидтер натрий тиосульфатында ериді:

Тұздарының қолданылуы:

NaCl – минерал галит, 0,9%-ты ерітіндісі физиологиялық немесе изотондық ерітінді, тұз қышқылын, соданы алу үшін, тамақ өнімдерін консервлеу үшін қолданылады.

KCl – жүрек соғуының жиілігін реттеуші, бұлшық етін азып-тозудан сақтаушы.

NaBr, KBr – жүйкені тыныштандырады, адреналинді активсіздендіреді.

NaI, KI – қалқанша безінің ауруын емдеуге қолданылады.

CaCl₂ – жүректің жұмысын реттеуші, қанды тоқтаушы, аллергияға қарсы қабылданады, магний тұзымен уланғанда, улы кетіруші емдік шараларда қолданылады.

NaOCl – натрий гипохлориті (Дакен сұйығы) 0,5% - дық ерітіндісімен жараланған жерді жуады.

HCl – тұз қышқылы- ас қорытады, асқазан сөлінің қышқылдығы азайғанда ішеді.

Ca(OCl)₂ – хлорлы ізбес, суды залалсыздандырады, қоқыстарды хлорлылайды, жәшіктерді, ұраларды тазартуға хлорлы ізбес қолданылады.

Иодтың спирттегі 5% ерітіндісі **I₂** – антисептик, жараны, ірінді тазалайды.

Галогендердің оттекті қосылыстары:

Фтор оксиді – түссіз газ, суда ерімейді.

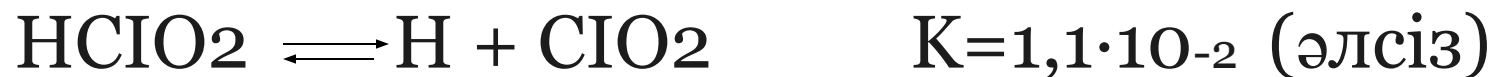
F_2O_2 оттектің диофториді – қызыл-сары түсті қатты затты, тұрақсыз, қопарылыс береді.

Хлордың оттекті қосылыстары:

$HClO$ – хлорлылау қышқылы, тұздары–гипохлорит

$HClO_2$ – хлорлы қышқыл, тұздары–хлорит

$HClO_3$ – хлорлау қышқылы, тұздары–хлорат

$HClO_4$ – хлор қышқылы, тұздары перхлорат

НСІО –хлорлылау қышқылы

Т.Д.: + 1

Алынуы: $2\text{Cl}_2 + 2\text{HgO} + \text{H}_2\text{O} = 2\text{НСІО} + \text{HgO} \cdot \text{HgCl}_2$

Қасиеттері:

1. Тотықтырғыш қасиеті: $\text{НСІО} = \text{НСІ} + \text{O} (h\nu)$

$\text{HI} + \text{НСІО} = \text{I}_2 + \text{НСІ} + \text{H}_2\text{O}$

2. Тұздар түзілуі:

$2\text{Cl}_2 + 2\text{Ca}(\text{OH})_2 = \text{CaCl}_2 + \text{Ca}(\text{OCI})_2 + 2\text{H}_2\text{O}$

3. Диспропорциялану реакциясы:

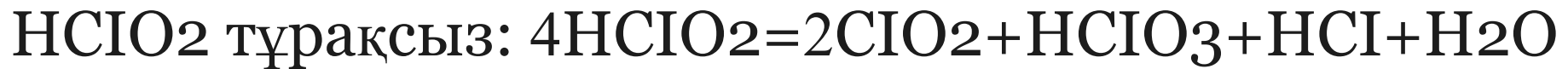
$2\text{HNaO} \rightleftharpoons \text{HNaI} + \text{HNaIO}_2$

$3\text{HNaO} \rightleftharpoons 2\text{HNaI} + \text{HNaIO}_3$

HClO₂ -хлорлы қышқыл

Т.Д.: + 3

Алынуы:

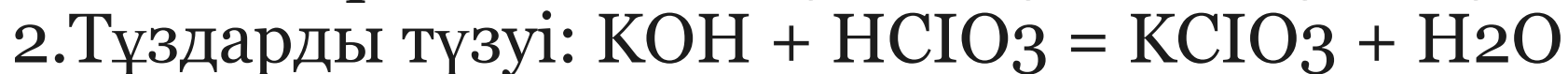

HClO₃ -хлорлау қышқылы

Т.Д.: + 5

Қасиеттері:

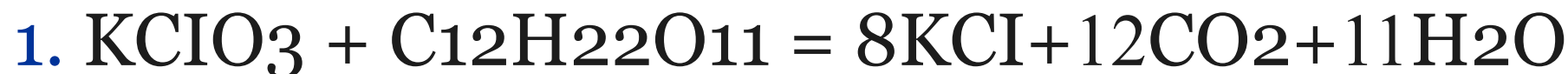

Бертолет тұзы - KClO_3

Алынуы: $3\text{Cl}_2 + 6\text{KOH} = \text{KCl} + \text{KClO}_3 + 3\text{H}_2\text{O}$

Қасиеттері: KClO_3 – түссіз кристалдар, суда жақсы ериді.

Тотықтырғыш қасиеті:

2. Диспропорциялану реакциясы:

3. Ыдырау реакциясы:

4. Қышқылдармен (T_3 – қышқылдар)

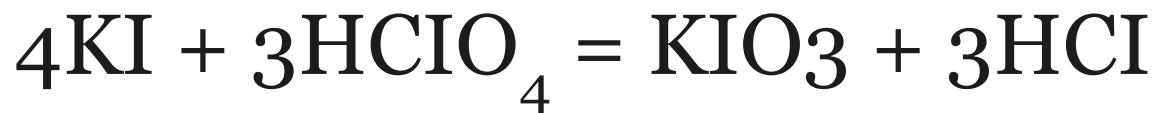

HClO_4 - хлор қышқылы   Т.Д.: + 5

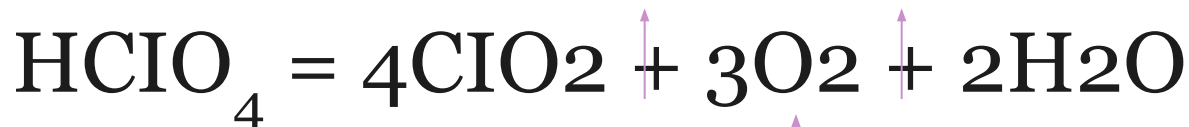
Алынуы: $\text{KClO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4 = \text{KHSO}_4 + \text{HClO}_4$

Қасиеттері: HClO_4 – түссіз, қопарылыс беретін сұйықтық.

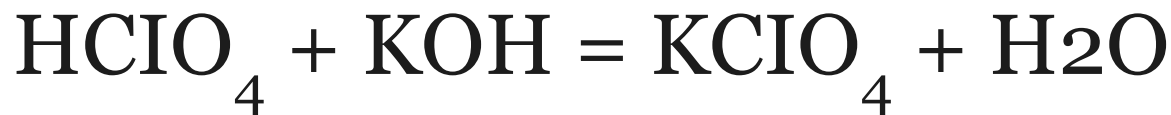
1. Тотықтырғыш қасиеті:

2. Үдйрау реакциясы:

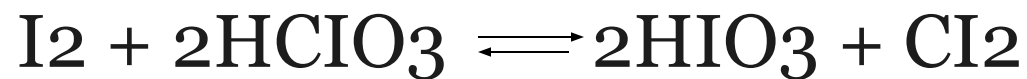
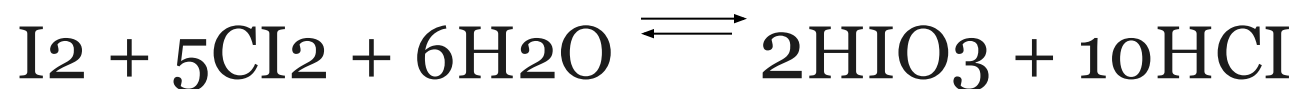

3. Қышқылдық қасиеті:

БРОМ мен ИОД -тың оттектік қосылыстары:

Алынуы:

Қасиеттері:

күшті тотықтырғыштар: $2\text{KBrO}_3 + \text{I}_2 = 2\text{KIO}_3 + \text{Br}_2$

• Иодты қышқыл H_5IO_6 ($\text{HIO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$)

Алынуы:

Қасиеттері: түссіз, кристалдар, суда жақсы ериді.

Иодты қышқыл және иодаттар(тұздары) күшті тотықтырғыштар:

